

Gânduri despre scriitori, o descoperire posibilă a propriei identități

Vasile Popovici, *Punctul sensibil, De la Mihai Eminescu la Mircea Cărtărescu, Eseuri, Chișinău, Cartier, 2021, ISBN: 978-9975-86-525-8, 228p.*

Reflecțiile lui Vasile Popovici asupra unor aspecte ce țin de teoria literaturii sunt bine-cunoscute oricui este preocupat de noțiunea de personaj literar, de ipostazele romanului francez al secolului XX sau de universul ficțional al lui Marin Preda. În 2021, la finalul unei strălucite cariere universitare și diplomatice, acesta publică *Punctul sensibil. De la Mihai Eminescu la Mircea Cărtărescu*. Mențiunea „eseuri” de pe copertă are rolul de a crea un orizont de așteptare, indicându-i cititorului tipul de discurs pe care urmează să-l descopere în paginile cărții. Se sugerează astfel că este vorba de studii de dimensiuni mai restrânse asupra unor teme literare, în cazul nostru, compuse cu mijloace originale, fără pretenția de a epuiza problema abordată. De altfel, ambiția lui Vasile Popovici nici nu este aceea de a spune totul despre o tematică literară care, de altfel, poate nici nu ar putea fi epuizată, ci, mai degrabă, de a identifica „punctul sensibil” din opera unui scriitor, adică „terenul comun și intim ce-l leagă pe comentator de lucrul comentat” (p. 5).

Dând impresia că povestește și nu că ar scrie despre scriitori și critici literari români, „eseistul brian”, cum îl numește Paul Cornea citat pe coperta a patra, amestecă experiențele de lectură și experiențele personale sintetizând în 200 de pagini două secole de literatură română jalonate de doi autori incontestabili: Mihai Eminescu și Mircea Cărtărescu. De fapt, în economia cărții observațiile sunt inegal împărțite, autorul alegând să-și îndrepte mai cu seamă atenția către secolul XX și începutul secolului XXI cărora le rezervă două treimi din totalul paginilor cărții, în timp ce secolul XIX este sintetic prezentat prin câteva personalități literare marcante ale acelei vremi.

Convins fiind de rolul criticului literar în formarea și evoluția unei literaturi, Vasile Popovici îi dedică primul eseu lui „Măiorescu înaintemergătorul” și subliniază rolul acestuia în dezvoltarea literaturii române, în sensul că, pregătindu-i „pe scriitori să-și scrie opera sub incidența spiritului critic *integrat*” (p. 10) (subliniat în text), Măiorescu a creat contextul prielnic pentru apariția marilor clasici: Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici.

„Prelungirea literaturii în viață” (p. 48) este măiestru ilustrată prin felul în care Vasile Popovici îmbină observațiile critice și experiența personală care l-a adus în preajma unor personalități ale literaturii române atât din țară cât și din străinătate. Scene din viața unor cupluri formate din oameni de cultură sunt evocate în textele de la paginile 73 la 110. Reluând un mesaj de întâmpinare ca titlu al eseului său: „Spini, nu flori”, autorul creionează portretele a două figuri marcante ale diasporei românești din secolul XX, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. El surprinde astfel simbioza dintre cei

doi pe care „[n]u-i lega o relație dulceagă, plictisită sau efectiv iritată ce se instalează, de obicei între doi oameni ce au trăit o viață împreună și nu s-au despărțit, cum s-a întâmplat în cazul lor, nici măcar când merg la serviciu în locuri diferite. Ei fuseseră o viață mereu împreună, zi de zi și ceas de ceas, acasă și la radio. [...] Ei bine, acești doi oameni păreau unul singur, într-atât era de evident că nu pot fi despărțiți unul de altul, lucru ce se vede și atunci când îți propui să scrii despre unul din ei (ca acum) și când ideea de cuplu intim-fuzional trebuie să se exprime imperios, altminteri simți că trădezi realitatea.” (p. 88-89). Romanul relației sau relația ca un roman dintre Lucian Raicu și Sonia Larian este surprinsă prin intermediul unor însemnări personale făcute de Nicoleta (soția lui Vasile Popovici) și al conexiunilor dintre scrierile celor doi și aspecte din viața lor (de cuplu). Se arată astfel că titlul romanului *Bietele corpuri* este unul premonitoriu și ilustrează fragilitatea organismului celei care l-a scris și care purta amprenta personalității celui alături de care a viețuit, autorul *Romanului literaturii*.

Tot o formă de prelungire a literaturii în viață este și „Lumânarea din vârful bradului”, în care este adusă în discuție personalitatea controversată a lui Edgar Papu. Arătând despre acesta că „întruchipează intelectualul get-beget gata să dea curs *bunăvoinței fără limite ce rezidă în orice om: diavolul zelos, dornic să sară în ajutor, să facă plăcere mai-marilor, să se facă util*” (p. 119) (subliniat în text), Vasile Popovici se întoarce în anii propriei copilării și se identifică cu scriitorul despre care vorbește. Destinele lor ar fi putut fi foarte asemănătoare, dacă viața, „înșiruire de camere cu uși multiple” (p. 119), nu l-ar fi condus pe universitarul timișorean „într-o cu totul altă direcție – pe nesimțite, cum se întâmplă” (p. 119).

Poate în niciun alt eseu nu iese mai bine în evidență spiritul de polemist al autorului decât în cel dedicat lui Nicolae Breban despre care se spune că întruchipează subiectul de predilecție al propriei sale opere. În nuanțe ironice este descrisă personalitatea hiperbolizată, desprinsă de realitate a acestuia: „Nicolae Breban e o sursă inepuizabilă de încântare pentru Nicolae Breban. Se admiră cu nesăț, își aruncă peste timp priviri galeșe, se adoră din unghiuri imperiale, se apreciază suprem prin comparație cu contemporanii, niște aborigeni, nu se încurcă niciodată în considerente morale. E un supraom, întruchiparea visurilor lui Nietzsche, un zeu pe pământ.” (p. 123).

Interesul lui Vasile Popovici pentru scriitorii din Banat sau care au trăit o parte din existența lor pe aceste meleaguri reiese din textele dedicate lui Sorin Titel, Livius Ciocârlie, Adriana Babeți, Daniel Vighi și Mircea Mihăieș. Fiecare în parte îi oferă acestuia ocazia fie de a surprinde tablouri din această parte a țării și istoria ei, fie o conexiune cu lumea mitului sau cu cea a universului lui James Joyce.

Poezia, critica literară și predarea poeziei în secolul XX sunt ilustrate prin intermediul unor exponenți precum Ileana Mălăncioiu, Nicolae Manolescu și Marian Papahagi, iar când vorbește despre Eginald Schlattner și convorbirile acestuia cu Radu Carp intitulată *Dumnezeu mă vrea aici*, autorul anunță de la primul rând că nu face cronică literară, ci că dă curs liber unei mari emoții care inevitabil te cuprinde atunci când citești „o carte de înțelepciune curată” (p. 165).

Vasile Popovici își încheie călătoria în universul literaturii române a ultimelor două secole prin fine observații referitoare la operele lui Mircea Cărtărescu, *Orbitor*, *Solenoid* și *Melancolia*. În opinia sa, la finalul lecturii, când închid aceste cărți, cititorii au „un sentiment de fericire și eliberare” (p. 228), fiind pătrunși de convingerea că „miracolul transformării a fost și rămâne posibil, aici și acum și pentru totdeauna” (p. 228).

Îmbinând măiestru observații critice și crâmpie de viață, cartea lui Vasile Popovici nu este altceva decât o ilustrare a crezului său literar formulat în introducere. Convingerea profundă a acestuia este că „niciodată literatura nu e mai mare decât atunci când se amestecă cu destinul și cotidianul, cu micile și marile întâmplări ale biografiei” (p. 7). Parafrazându-l, am putea spune că eseurile adunate în *Punctul sensibil* demonstrează că niciodată critica literară nu servește mai bine literatura ca atunci când se amestecă cu contextul care a generat-o și cu viața, dat fiind faptul că lectura poate să fie o formă de autocunoaștere, iar așternerea pe hârtie a gândurilor despre scriitori o descoperire posibilă a propriei identități.

Ileana Neli EIBEN
(Universitatea de Vest din Timișoara)